

Presentatie 'Herinnering is een kostbare gave', Liber Amicorum 2014 / 2015 FvE en FVEG, Bijz. Coll. UvA, za 11 april, 15.30 uur / FvV

Dames en heren,

In 2014 was het tachtig jaar geleden dat het Frederik van Eeden-Genootschap werd opgericht. Nu, anno 2015, is het vijfentachtig jaar geleden dat een indrukwekkend Liber Amicorum aan Frederik van Eeden werd aangeboden.

Op 3 april 1930, de dag waarop Van Eeden zeventig jaar oud werd, kwamen vele vrienden en bekenden van 'de grijze dichter' – zoals hij vooral werd omschreven – naar Walden om hem te feliciteren.

Een deel van die dag is op film vastgelegd, fragmenten daarvan kunt u op internet zien.

Het huldigings-comité, dat uit vijfenvijftig bekende Nederlanders en buitenlanders bestond, wilde twee dingen. Een onbezorgde oude dag voor Van Eeden, dat wil zeggen financiële steun, en, omdat Van Eeden zich in later jaren vaak eenzaam, onbegrepen en niet gewaardeerd voelde, een vriendenboek. Beide zijn er gekomen.

'Daarom zonden wij een oproep naar vrienden in binnen- en buitenland', aldus het comité. 'Van alle zijden kwamen stemmen van liefde, dankbaarheid en waardeering, van beroemdheden en onberoemdheden, van armen en rijken.'

114 'vrienden' hadden aan dat boek bijgedragen. Ongeveer 500 woorden was de bedoeling, maar daar werd behoorlijk de hand mee gelicht; er waren uiteindelijk zelfs enkele heel lange en enkele zeer korte bijdragen.

Van Eeden komt in de bijdragen in de eerste plaats naar voren als dichter, schrijver en denker, maar er is ook aandacht voor zijn pioniersactiviteiten en idealisme. Zijn rol als geneesheer en psychiater komt eveneens aan de orde; zijn veelzijdigheid wordt vaak genoemd, en in dat kader ook de verdieping in mystiek en spiritisme en ten slotte zijn 'dwalen'.

Het Liber Amicorum 2014/ 2015, dat vandaag wordt aangeboden, verschijnt ter gelegenheid van het tachtigjarige bestaan van het Genootschap. Het telt zeventig bijdragen met een inleiding en een soort uitgeleide.

Zesendertig van de bijdragen werden in 2014 aangeleverd. Er zijn persoonlijke bijdragen bij, van nazaten en familieleden en een deel komt voort uit studieachtergronden: de neerlandistiek is bijvoorbeeld prominent aanwezig.

Ook nu is er veel aandacht voor Van Eeden als schrijver, denker en dichter, en ook als toneelschrijver. Walden, Van Eedens sociale bewogenheid en activiteiten, krijgen een plaats. Allerlei aspecten uit de *Studies* komen aan bod, naast de 'Redekunstige Grondslag van verstandhouding' bijvoorbeeld Van Eedens artikelen over de schilderkunst, poëzie en de spiritistische verschijnselen. Enkele bijdragen gaan in op de significa, de psychiatrie en het droomleven van Van Eeden.

Het Genootschap zelf wordt ook niet vergeten; in 14 bijdragen speelt het een rol van betekenis. Kortom, een grote veelzijdigheid is aanwezig in deze zesendertig bijdragen.

Om Van Eeden ruimer in de tijd te bezien – vervolledigend en ter vergelijking – heb ik de lijst aangevuld met vierendertig bijdragen uit het Liber Amicorum 1930. Een aantal

getuigenissen uit dat boek moest helaas meteen afvallen vanwege de lengte. Van de heel korte, heb ik er wel een paar opgenomen omdat ze van mensen kwamen die heel belangrijk voor Van Eeden waren, zoals Freud, Else Otten en Tagore.

En waarvoor ik direct ben gevallen, dat zijn persoonlijke getuigenissen die ons iets geven dat niet algemeen bekend was over Van Eeden. Zo komt Herman Salomonson met de herinnering aan drie keer dat Van Eeden hem verstedd heeft doen staan. De derde keer betrof het Van Eedens 'lievelingswensch' voor een cadeau op zijn zestigste verjaardag: een wit paard. Zulke details zijn vertederend – en dat is niet het eerste woord waar je bij Van Eeden aan denkt. Dat soort getuigenissen komt gelukkig een paar keer voor.

Van Eedens streven naar een betere wereld wordt in vele aspecten belicht, van Walden en de Spoorwegstaking van 1903 tot de Forte-Kreis en de Significa. Opmerkelijk is – zoals we weten – dat het niet bij woorden bleef, maar dat Van Eeden zijn sociale ideeën ook in praktijk bracht. Walden mislukte en de totstandkoming van de Forte-Kreis – een gezelschap van Koninklijken van Geest om de wereld te redden – werd in de kiem gesmoord door het uitbreken van de Eerste Wereldoorlog. Van Eeden heeft geprobeerd de idealen van de Forte-Kreis voort te zetten in de Academie voor Hoogere Wijsheid in Amersfoort, waaruit in 1916 onder meer de Internationale School voor Wijsbegeerte voortkwam.

De 'Redekunstige grondslag' had Van Eeden al in 1897 gepubliceerd. Hij was er – net als Lady Welby, de grondlegster van de Significa – van overtuigd dat een 'gelukkige mensheid' niet kon worden verwezenlijkt, zolang de mensen de beperktheid van hun geestelijk medium de taal niet beseften en elkaar daardoor niet begrepen.

Voor Van Eeden had dat ook een vèrgaande sociale kant. Ook hier wilde hij de 'geneesheer van een zieke maatschappij' zijn.

Taal en niet-taal zijn als communicatiemiddel de verbindende factoren. Muziek gaat rechtstreeks van hart tot hart; woorden zijn maar symbolen – en de dichter zit daar tussenin. Hij gebruikt woorden, maar tegelijkertijd de volledige expressieve kracht van zinnebeeld en geluid. Ritme.

... En het is nu eenmaal zo – schreef Van Eeden in de 'Redekunstige grondslag' – dat over het hoogste en heiligste alleen mag en kan worden gesproken in poëzie, wie het anders probeert, bederft de taal en schendt het heiligste.

Hoe Van Eedens poëzie wellicht direct tot het hart spreekt, het 'wezen' de 'schijn' vervangt, daarvan krijgen we straks een voorproefje bij monde van de voordrachtskunstenaar Simon Mulder.

Nu wil ik graag, en met veel plezier, het eerste exemplaar van het Liber Amicorum 2014/2015 aanbieden aan de dichter, journalist en presentator Wim Brands.

Van hem citeer ik de volgende regels uit het gedicht 'De jas' (1999):

'Waar ga je heen?'
'Nergens heen.'
'Dan gaan we dezelfde kant op.'

Om lang over na te denken ... Maar nu hoop ik, Wim, dat je even déze kant op wilt komen om het boek in ontvangst te nemen.

Dank u wel.